

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/282337071>

A BUDAI SAS-HEGY TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLET PUFFERZÓNÁJÁNAK EGYENESSZÁRNY...

Article · December 2012

CITATIONS

0

READS

48

1 author:



Gergely Szövényi

Eötvös Loránd University

59 PUBLICATIONS 275 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:



Orthoptera fauna of the Hungarian Middle Mountain [View project](#)



The invasive garden ant, *Lasius neglectus*, in Hungary [View project](#)

A BUDAI SAS-HEGY TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLET PUFFERZÓNÁJÁNAK EGYENESSZÁRNYÚ ROVARAI

SZÖVÉNYI GERGELY

ELTE Biológiai Intézet, Állatrendszertani és Ökológiai Tanszék
1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/c. E-mail: szovenyig@gmail.com

A Sas-hegy korábbi vizsgálatai valószínűleg főleg a száraz, sziklás élőhelyek dominálta védett részekre koncentráltak. Ettől jelentősen eltérő élőhelyek találhatók nagyobb kiterjedésben a védett területet övező kertségben, ahol a jelen vizsgálat során összesen 19 egyenesszárnyú rovaraxon (18 faj és 1 genusz) került elő. Ezek között védett nem volt, azonban több, a védett részekről nem ismert faj is előkerült. Az itteni együttesek a mezofil-xero-mezofil jellegükkel, és a bolygatástűrő, illetve a nagy mértékű erdősödést jelző fajok nagy gyakoriságával jól jelzik ezen élőhelyek sajátosságait.

Kulcsszavak: Budai-hegység, egyenesszárnyú rovarok, kertség, Orthoptera, Sas-hegy

BEVEZETÉS

A Sas-hegy egyenesszárnyú faunájáról az első adatokat már a 19. században közölték; a védett fűrészlábú szöcskét (*Saga pedo*) Frivaldszky János említi innét (FRIVALDSZKY 1867). E fajt, amely a Sas-hegy sziklagyepjein máig megtalálható, ezután számos kutató megtalálta itt (KOLICS és mtsai 2008). GÜNTHER és ZEUNER (1930) kisebb gyűjtések alapján 15 fajt említ a Sas-hegy körzetéből (*Acrida ungarica*, *Calliptamus italicus*, *Chorthippus biguttulus*, *Ch. dorsatus*, *Ch. mollis*, *Ch. montanus*, *Euchorthippus pulvinatus*, *E. declivus*, *Ephippiger ephippiger*, *Omocestus rufipes*, *Platycleis albopunctata grisea*, *P. veyseli*, *Pholidoptera griseoptera*, *Rhacocleis germanica*, *Stenobothrus lineatus*). További adatok találhatóak 12 faj (*Acrotylus insubricus*, *Barbitistes serricauda*, *Chorthippus biguttulus*, *Ch. brunneus*, *Ch. dorsatus*, *Ch. mollis*, *Ch. montanus*, *Euchorthippus declivus*, *Phaneroptera falcata*, *Platycleis albopunctata grisea*, *P. veyseli*, *Rhacocleis germanica*) jelenlétéről a Magyar Természettudományi Múzeum egyenesszárnyú-gyűjteményének feldolgozásából készült munkákban (RÁCZ 1992, RÁCZ és mtsai 2005). Ezenkívül korábban Nagy Barnabás végzett alapos mintavételeket a területen (NAGY 1991, 1997), de az ezek eredményeit is tartalmazó közlemények alapján csak néhány értékesebb faj itteni adata azonosítható (*Acrida ungarica*, *Acrotylus insubricus*, *Saga pedo*). Az utóbbi években jelen munka szerzője is mintavételezte a védett terület sziklagyepjeinek egye-

nesszárnyú-együtteseit, melynek során 13 faj jelenlétét (*Calliptamus italicus*, *Chorthippus biguttulus*, *Ch. parallelus*, *Ch. mollis*, *Euchorthippus declivus*, *Oecanthus pellucens*, *Pezotettix giornae*, *Phaneroptera nana*, *Platycleis albopunctata grisea*, *Rhacocleis germanica*, *Saga pedo*, *Stenobothrus lineatus*, *Tettigonia viridissima*) igazolta. A Sas-hegy területéről így jelenleg összesen a publikált és a saját, nem közölt adatok alapján 24 egyenesszárnyú rovarfaj ismert, közöttük két védett; a sisakos sáska (*Acrida ungarica*) és a fűrészlábú szöcske (*Saga pedo*). Ezen adatok többsége (a saját korábbi gyűjtéseken kívül a korábbi adatok nagy része is) azonban valószínűleg a hegy felső, jelenleg védett területéről származnak. Így az alacsonyabban fekvő, nem védett hegylábról viszonylag kevés ismeretünk van.

ANYAG ÉS MÓDSZEREK

A jelen tanulmány keretében egy viszonylag rövid időszak során (2012. május–június) végzett mintavételek eredményei kerülnek bemutatásra. Mivel az egyenesszárnyúak a mérsékelt övben javarészt az áttelelő tojásaikból a tavasz folyamán, esetleg a nyár elején kelnek ki, majd átlagosan 1,5–3 hónap alatt, a nyár során fejlődnek ki, egy adott területen az ott élő fajok megismerésére a nyár második fele, és az ősz eleje a legalkalmasabb időszak. Így e munka eredményei messze nem tekinthetők teljes leltárnak a vizsgált terület egyenesszárnyúit tekintve, azonban mindenképp érdekes adalékokkal szolgálhatnak a Sas-hegy teljes faunájának megismeréséhez. A mintavételek fűhálózással és vizuális, illetve akusztikus észlelésekkel, a jobb detektálhatóság érdekében ultrahangdetektort is használva történtek. A mintavételek a Sas-hegy déli–délkeleti lábainál fekvő kertség megközelíthető, legalább részben nyílt élőhelyfoltjain, az alábbi 15 lokalitásban történtek:

1. A kertség DK-i sarka (Dayka Gábor utca és Brassó út sarok) nagy, nyírt és kaszált gyepes terület (EOV: 647580/236935);
2. A kertség K-i széle (Dayka Gábor utca), bozótosodó, felhagyott mezofil kaszálófolt (EOV: 647512/237008);
3. A kertség közepe, autóforduló, burkolt út nyírt mezsgyével és bokros erdőszél (EOV: 647592/237060);
4. Gyomos, xero-mezofil gyepes folt (EOV: 647564/237076);
5. Bozótosodó xero-mezofil gyomos gyep (EOV: 647609/237134);
6. Bozótosodó xerofil gyomos gyep (EOV: 647650/237142);
7. Kaszált xero-mezofil gyepfolt (EOV: 647675/237192);
8. Bokrosodó szárazgyep-folt (EOV: 647628/237191);
9. Gyomos szárazgyep-folt (EOV: 647551/237280);

10. Tisztás jellegű szárazgyep-folt felhagyott gyümölcsösben (EOV: 647495/237212);
11. Út menti száraz rézsú és bozótos (EOV: 647784/236962);
12. Erdőszél és gyomos, taposott gyepfolt (EOV: 647930/237304);
13. Nyírt útszéli mezsgye (EOV: 648100/237345);
14. Erdőszél és gyomos gyepfolt (EOV: 647745/237177);
15. Bozótos széle és nagyobb, tisztás jellegű xero-mezofil gyepfolt (EOV: 647777/237141).

EREDMÉNYEK

A 2012-ben vizsgált terület 15 mintavételezett élőhelyfoltján összesen 19 egyenesszárnyú taxon került elő. 18-at faji szinten sikerült azonosítani, míg egy esetben genuszintű azonosítás volt lehetséges: repülőszöcske – *Phaneroptera* sp., ami az élőhelyek és a korábbi adatok ismeretében mindkét hazai faj lehet, bár valószínűbb a *Phaneroptera nana*. A részletes fajonkénti lelőhelylista a helyszínek rövid leírásakor fentebb használt sorszámok feltüntetésével az alábbiakban olvasható.

Tojócsovesek alrendje – Ensifera

- Nyerges szöcske (*Ephippiger ephippiger*) – 15.
 Közönséges virágszöcske (*Leptophyes albovittata*) – 2, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15.
 Repülőszöcske (*Phaneroptera* sp.) – 4, 5, 8, 10, 15.
 Halványzöld rétiszöcske (*Metrioptera bicolor*) – 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 15.
 Partiszöcske (*Metrioptera roeselii*) – 2, 6, 7, 14, 15.
 Közönséges avarszöcske (*Pholidoptera griseoaptera*) – 2, 8, 11, 12, 14, 15.
 Szürke rétiszöcske (*Platycleis albopunctata grisea*) – 5, 6, 7, 9, 14.
 Sávos rétiszöcske (*Platycleis veyseli*) – 14.
 Német szöcske (*Rhacocleis germanica*) – 10, 12.
 Zöld lomboszöcske (*Tettigonia viridissima*) – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15.
 Mezei tücsök (*Gryllus campestris*) – 1, 2, 15.
 Pirregő tücsök (*Oecanthus pellucens*) – 14.
 Tojókampósok alrendje – Caelifera
 Olasz sáska (*Calliptamus italicus*) – 6, 7, 8, 9, 10.
 Kis hegyisáska (*Pezotettix giornae*) – 4, 7, 9, 10, 14, 15.
 Zengő tarlósáska (*Chorthippus biguttulus*) – 14, 15.
 Közönséges tarlósáska (*Chorthippus brunneus*) – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.
 Közönséges rétisáska (*Chorthippus parallelus*) – 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15.

Kis rétisáska (*Euchorthippus declivus*) – 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15.
 Jajgató résisáska (*Stenobothrus lineatus*) – 7, 15.

ÉRTÉKELES

A Sas-hegy eddig ismert teljes egyenesszárnyú-faunája nagyobb részt szárazságkedvelő és erdei fajokból tevődik össze. Ez, ismerve a terület élőhelyi adottságait, nem meglepő. A korábbi adatok közül a **lápéri sáska** (*Chorthippus montanus*) korábbi jelzése érdekes, mivel e faj kifejezetten nedvességkedvelő, lápos, mocsaras élőhelyek lakója. Ugyan a jelen vizsgálatok során is előkerült a hegylábi gyepfoltokból egy nedvességkedvelő faj, a **partiszöcske** (*Metrioptera roeselii*), ám az kevésbé kötődik a legüdébb típusú élőhelyekhez, a magas fűvű mezofil gyepekben is megél. Elképzelhető tehát, hogy esetleg a lápéri sáskához igen hasonló **közönséges rétisáska** (*Chorthippus parallelus*) példányai kerültek korábban tévesen azonosításra, bár a lápéri sáska tényleges korábbi itteni jelenléte sem zárható ki. A Sas-hegy védett részének többnyire kifejezetten száraz, sziklás élőhelyei egészen más egyenesszárnyú-együtteseknek adnak otthont, mint a valamivel üdébb, és többnyire jelentős mértékben degradált hegylábi területek. Így nem meglepő, hogy több faj (*Gryllus campestris*, *Metrioptera bicolor*, *M. roeselii*) csak ez utóbbi részeken került elő. Ezek inkább xero-mezofil-mezofil, illetve higrofil jellegű gyepekhez kötődnek, és nem a száraz, sziklás élőhelyekhez. A kisebb-nagyobb, különböző mértékben degradált gyepfoltokon bizonyos szárazgyepi fajok megjelennek (pl. *Pezotettix giornae*, *Platycleis albopunctata grisea*, *Rhacocleis germanica*), vagy akár gyakoriak is lehetnek (pl. *Euchorthippus declivus*), de a leggyakoribbak többsége inkább mezofil-xero-mezofil gyeplakó (pl. *Chorthippus parallelus*, *Leptophyes albovittata*), egyesek pedig a terület jelentős mértékű erdősödését (*Pholidoptera griseoptera*, *Tettigonia viridissima*), vagy a nagy mértékű zavarást (*Chorthippus brunneus*, *Platycleis veyseli*) jelzik.

Az eredmények alapján látható, hogy viszonylag sok egyenesszárnyú faj megtalálható a Sas-hegy védett területét délről körülölelő kertségben. Ezek között a zavarástűrő és a bokrosodást, erdősödést jelző fajok nagy számban vannak jelen, ami a terület nem túl jó természetességi állapotát jelzi. A beállt gyepekre jellemző fajok kisebb száma szintén ezt a tendenciát jelzi. A gyepek szempontjából nem túl kedvező sem az itt kiterjedten tapasztalható teljes felhagyás, ami özönnövények elterjedésével, és bokros, erdős részek előretörésével jár a gyepek rovására, sem az intenzív gyepterhelés (gyakori nyírás), ami fajszegény, rovarokban szegény homogén pázsitot eredményez. Ez utóbbi a vizsgálati területen a kertes házas részeken különösen tapasztalható. Feltehető, hogy a Sas-hegy jellemző egyenesszárnyú fajainak többsége e hegylábi részeken korábban

sem fordult elő, vagy legalábbis nem volt jellemző, mivel azok inkább a sziklagyeppekhez kötődnek, azonban még itt is viszonylag fajgazdag egyenesszárnyú-együttesek találhatóak, és talán fenn is tarthatóak a gyepek, természetközeli erdőszegélyek megfelelő kíméletes kezelésével.

*

Köszönetnyilvánítás – A munka szervezésében nyújtott segítségéért köszönet Tóth Zoltánnak, a vizsgálatok anyagi támogatásáért pedig a Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatóságnak és az Újbudai Önkormányzatnak.

IRODALOMJEGYZÉK

- FRIVALDSZKY, J. (1867): *A magyarországi egyenesröpűek magánrajza*. (Monographia Orthopterorum Hungariae). – Eggenberger, Pest, 201 pp.
- GÜNTHER, K. és ZEUNER, F. (1930): Beiträge zur Orthopterenfauna von Ungarn. – *Konowia* (Wien) **9**(3): 193–208.
- KOLICS, B., NAGY, B., KONDOROSY, E., PUSKÁS, G. és MÜLLER, T. (2008): A fűrészlábú szöcske (*Saga pedo* Pallas, 1771) életciklusa és magyarországi előfordulása. – *Állatt. Közlem.* **93**: 39–52.
- NAGY, B. (1991): A természeti környezet és az egyenesszárnyú rovarok (Orthoptera) viszonya Budapest körzetében. – *Term.véd. Közlem.* **1**: 69–79.
- NAGY, B. (1997): Orthoptera species and assemblages in the main habitat types of some urban areas in the Carpathian Basin. – *Biologia* (Bratislava) **52**: 233–240.
- RÁCZ, I. (1992): Orthopteren des Ungarischen Naturwissenschaftlichen Museums, Budapest. I: Tettigoniidae. – *Folia Entomol. Hung.* **53**: 155–163.
- RÁCZ, I. A., NAGY, A. és JANCSEK, E. (2005): Orthoptera collection of the Hungarian Natural History Museum (Budapest) II.: Caelifera. – *Folia hist.-nat. Mus. Matraensis* **29**: 123–133.

ORTHOPTERA FAUNA OF THE BUFFER ZONE OF MT SAS-HEGY NATURE RESERVE (HUNGARY)

G. SZÖVÉNYI

*Department of Systematic Zoology and Ecology, Institute of Biology, Eötvös Loránd University
H-1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/c, Hungary. E-mail: szovenyig@gmail.com*

Earlier studies on the grasshoppers of Mt Sas-hegy concentrated on the protected area dominated by dry, rocky habitats. Considerably different habitats are found in the garden zone (kertség) surrounding the protected area, where 19 Orthoptera taxa (18 species and 1 genus) were found during this study. There were no protected species among them; however, several species not known from the protected area were discovered. These habitats are characterised by a mesophilous-xeromesophilous grasshopper fauna including species tolerating disturbance, or indicator species of extended forestation.

Key words: Buda Mts, buffer zone, grasshopper fauna, kertség, Orthoptera, Mt Sas-hegy.

